

Saamen kielen ohjausryhmän lausunto vuoden 2024 talousarvion ja toimintasuunnitelman valmisteluun

Lapin hyvinvointialueen hallintosäännön 37 §:n mukaan saamen kielen lautakunta antaa aluehallitukselle lausunnon talousarviosta sekä toimintasuunnitelmasta lautakunnan tehtäväalueen osalta. Lapin hyvinvointialueen aluehallitus on kokouksessaan 16.6.2022 §146 nimennyt saamen kielen ohjausryhmän toiminaan valmistelun tukena siihen saakka, että saamen kielen lautakuntaan saadaan valittua jäsenet ja varajäsenet aluevaltuuston päätöksellä. Hallinto-oikeus on antanut 20.6.2023 päätöksen (964/2023) saamen kielen lautakunnan kokoonpanosta. Valmisteltaessa toimielinten lausuntoja talousarviosta ja toimintasuunnitelmista saamen kielen lautakuntaa ei ole vielä nimetty uudestaan, joten saamenkielisten palveluiden osalta lausunnon antaa saamen kielen ohjausryhmä. Saamen kielen ohjausryhmä antaa lausuntonsa vuoden 2024 talousarvion ja toimintasuunnitelman valmistelun pohjaksi ennakoivasti, jotta lausunnon sisältämät esitykset voidaan huomioida talousarvion valmistelussa.

Saamen kielen lautakunnan tehtävät ja toimivalta

Saamen kielen lautakunnan tehtävänä on hallintosäännön 37§:n ja hyvinvointialuelain 33§:n mukaisesti

- 1) selvittää, arvioida ja lausua siitä, miten aluevaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien käytännön toteuttamiseen;
- 2) selvittää, arvioida ja määritellä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua;
- 3) selvitysten arvioinnin ja seurannan perusteella tehdä aluehallitukselle ehdotuksia toimenpiteiksi saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen ja palveluketjujen kehittämiseksi sekä henkilöstön kielitaitovaatimuksiksi ja kielitaidon kehittämiseksi;
- 4) antaa vuosittain aluehallitukselle kertomus saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen toteutumisesta.

Kohdassa 2 mainitussa tehtävässä lautakunta tekee soveltuvin osin yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.

Saamen kielen lautakunnan tehtävä on valmistella aluehallitukselle

- 1) esitys saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi osoitetun valtionavustuksen käyttökohteista;
- 2) esitys saamen kielilain (1086/2003) 31§:n mukaisen valtionavustuksen käyttökohteista.

Saamen kielen lautakunta antaa aluehallitukselle lausunnon:

- 1) hyvinvointialuestrategiasta;
- 2) sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategiasta;
- 3) talousarviosta ja toimintasuunnitelmasta lautakunnan tehtäväalueen osalta;
- 4) osallisuusohjelmasta.

Lisäksi saamen kielen lautakunnan tehtävänä on

- 1) toimia hyvinvointialueen asiantuntijaelimenä saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämisessä sekä kehittämisen tukea koko maassa koskevassa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 33 § tarkoitetussa tehtävässä;
- 2) toimia asiantuntijaelimenä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen järjestämistehtävässä sekä em. palveluita erityisesti koskevien päätösten valmistelussa;
- 3) antaa pyydettyä saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja koskevia asiantuntijalausuntoja hyvinvointialueen muille toimielimille ja viranhaltijoille;
- 4) tunnistaa hyvinvointialueen toiminnassa asioita, joista hyvinvointialueen ja Saamelaiskäräjien olisi tarpeen neuvotella Saamelaiskäräjistä annetun lain 9 § mukaisesti.

Saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut ja niiden kehittäminen: tausta ja painopisteet vuonna 2024

Järjestämislain 5§:n mukaan asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueen kunnissa tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin hyvinvointialueen alueella sellaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevilla toimintayksiköissä. Lisäksi asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä Lapin hyvinvointialueen alueella kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevilla toimintayksiköissä tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, jotka Lapin hyvinvointialue on osoittanut kotiseutualueen kuntien

asukkaiden käytettäviksi 4 §:ssä tarkoitetun palvelujen saavutettavuuden perusteella. Tarkemmin saamelaisten kielellisistä oikeuksista Lapin hyvinvointialueella säädetään saamen kielilaissa (1086/2003). Lisäksi järjestämislain 33§:n mukaan Lapin hyvinvointialueen tehtävänä on tukea saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä koko maassa.

Lapin hyvinvointialueen strategisena tavoitteena on, että saamenkielisen väestön kielelliset ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat hyvinvointialueen toiminnassa.

THL:n on Lapin hyvinvointialueen arviointiraportissa (2021) arvioinut Lapin hyvinvointialueelle siirtyvien saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden tilannetta. Raportissa on nostettu useita saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämistä vajeita, kuten palveluiden puutteelliset seurantatiedot, pula kielitaitoisesta henkilöstöstä ja puutteellinen tiedottaminen palveluista.

Palveluiden siirtyessä Lapin hyvinvointialueen järjestämisvastuulle vuonna 2023, hyvinvointialueella on tehty rakenteellisia uudistuksia saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden järjestämiseen ja kehittämiseen, kuten saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämisen vastuuyksikön perustaminen ja saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden palvelupäällikön viran perustaminen. Rakenteellisilla muutoksilla pyritään turvaamaan saamenkielisen väestön kielelliset ja kulttuuriset oikeudet hyvinvointialueen toiminnassa. Vuonna 2023 toteutetut saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämistoimenpiteet on kuvattu saamen kielen lautakunnan vuosikertomuksessa. Tulevina vuosina saamenkielisen väestön kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaaminen Lapin hyvinvointialueella edellyttää useita samanaikaisia toimenpiteitä ja pitkäjänteistä kehittämistyötä. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluita resursoitaessa suunniteltaessa on huomioitava, että Lapin hyvinvointialue vastaa ainoana hyvinvointialueena saamenkielisten palveluiden valtakunnallisesta kehittämisen tuesta. Lisäksi on otettava huomioon, että nykyisten kehittämistoimien tavoite on lainsäädännön vaatima minimitaso saamenkielisen väestön kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiseksi. Kehittämistoimia on siksi pidettävä välttämättöminä.

Painopisteet vuodelle 2024

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämisen painopisteet ja tarvittavat toimenpiteet on kuvattu saamenkielisten palveluiden vuosikertomuksessa 2023.

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden rahoitus 2024

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden rahoitus koostuu hyvinvointialueen perusrahoituksesta ja erilaisista valtionavustuksista.

Hyvinvointialueen perusrahoituksesta osa määräytyy alueen saamenkielisten asukkaiden määrän perusteella. Valtionvarainministeriön laskelman mukaan vuoden 2024 rahoituksesta 3,05 Meur määräytyy hyvinvointialueen saamenkielisten asukkaiden määrän perusteella. Tätä rahoitusta ei ole korvamerkitty saamenkielisiin ja kulttuurinmukaisiin palveluihin.

Hyvinvointialue hakee vuosittain Saamelaiskäräjien jakamaa valtionavustusta saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamiseen. Määrä varmistuu valtion budjetissa loppuvuonna, mutta on jo useita vuosia ollut 562 000 €. Tätä rahoitusta voi käyttää vain saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden järjestämiseen.

Lisäksi hyvinvointialue hakee vuosittain oikeusministeriöltä saamen kielilain 31§:n mukaista valtionavustusta saamen kielilain toteuttamisesta aiheutuneisiin kuluihin. Tällä rahoituksella hyvinvointialue kattaa saamen kielilain 25§:n mukaisiin saamen kielten koulutuksiin osallistuneiden työntekijöiden sijaiskuluja sekä käännös- ja tulkkauskuuluja. Vuonna 2023 saadun valtionavustuksen määrä on ollut 181 000 euroa.

Lisäksi saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämiseen haetaan aktiivisesti kulloinkin haettavissa olevia hankerahoituksia.

Esitys hyvinvointialueen saamenkielisten palveluiden ja niiden kehittämisen resursoinnista 2024

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittäminen on hyvinvointialueen koko toimintaa läpi leikkaavaa, palveluiden järjestämisestä tukipalveluihin. Läpileikkaava toiminta edellyttää riittävää resursointia toiminnan johtamiseen ja kokonaiskoordinointiin sekä palveluiden järjestämiseen. Saamen kielen ohjausryhmä korostaa, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittäminen on päässyt vasta alkamaan Lapin hyvinvointialueella ja pitkäkestoisen kehittämisvajeen korjaaminen vaatii aikaa ja riittäviä resursseja.

Vuosi 2023

Kehittämisen- ja strategiapalveluiden toimialalle sijoittuva saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden vastuuyksikkö vastaa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämisestä sekä Lapin hyvinvointialueella että valtakunnallisesti. Yksikössä on tällä hetkellä viisi vakituista vakanssia:

- kehittämispäällikkö (1htv)
- asiantuntija (2htv)
- kielityöntekijä (2htv)

Kehittämispäällikkö vastaa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kehittämisen kokonaisuudesta Lapin hyvinvointialueella ja valtakunnallisesti, saamenkielisten palveluiden valtionavustushauista, yhteistyöstä saamelaiskäräjien kanssa ja toimii saamen kielen lautakunnan esittelijänä. Asiantuntijat vastaavat saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden menetelmien ja materiaalien kehittämisestä sekä tiedontuotannosta. Kielityöntekijät vastaavat saamen kielten kääntämisestä ja tulkkauksesta ja käännös- ja tulkkaustilausten koordinoinnista koko hyvinvointialueella.

Lisäksi yksikössä työskentelee kaksi määräaikaista VASA2-hankkeen työntekijää. Näiden tehtävien rahoitus tulee Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen hallinnoimasta VASA2-hankkeesta.

- asiantuntija, saamenkieliset neuropsykiatriset palvelut (1.6.2023-31.8.2024)
- asiantuntija, saamenkielisten palveluiden asiakaspalautteet (8.5.-31.12.2023)

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa työskentelee kolme määräaikaista hanketyöntekijää (3 htv) 31.12.2023 päättyvissä hankkeissa. Näiden tehtävien rahoitus tulee hankkeista.

Sosiaalipalveluiden toimialalla on saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden palvelupäällikön vakanssi (1htv). Palvelupäällikkö vastaa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden järjestämisen kokonaisuudesta koko Lapin hyvinvointialueella.

Esitykset vuodelle 2024

Saamenkielisten palveluiden järjestämisen osalta aluehallitus on kokouksessaan 20.9.2023 336§ hyväksynyt saamen kielen ohjausryhmän tarkennetun esityksen

saamenkielisten sosiaali- ja terveystalveluiden turvaamiseksi osoitetun valtionavustuksen käyttökohteista vuonna 2024.

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten talveluiden kehittämisen osalta saamen kielen ohjausryhmä esittää, että vuoden 2024 talousarviovalmistelussa huomioidaan seuraava lisäresurssi saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten talveluiden kehittämisen vastuuyksikköön:

- määräaikainen korkeakouluharjoittelija, 3-4kk.
  - Palkka 2000 €/kk
  - Sivukulut n. 25,3 prosenttia
  - Korkeakoulun harjoittelutuki, voucher 1600 €

Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten talveluiden kehittämisen vastuuyksikössä käännetään vuonna 2024 hyvinvointialueen verkkosivuja saameksi. Verkkosivujen kääntäminen on saamen kielilain 8§:n mukaisesti välttämätöntä. Vakituisten kielityöntekijöiden työaika ei riitä laajan nettisivukokonaisuuden kääntämiseen, jolloin kielilain mukaiset käännökset on hankittava ostopalveluna. Ostopalvelutarvetta voidaan vähentää palkkaamalla määräaikainen työntekijä. Korkeakouluharjoittelija on kustannustehokas tapa tuottaa nettisivujen käännöksiä omana toimintansa. Korkeakouluharjoittelijalta edellytetään korkeakoulun myöntämää, työnantajalle maksettavaa harjoittelutukea (tavallisesti 1600–1800 €/opiskelija).

Muut esitykset ja huomioitavat asiat

Saamen kielen ohjausryhmä muistuttaa aluehallitusta siitä, että saamenkielisten talveluiden kehittämällä pyritään Lapin hyvinvointialueen omiin strategisiin tavoitteisiin ja turvaamaan saamelaiden perusoikeudet sosiaali- ja terveystalveluissa. Tämänhetkisiä kehittämistavoitteita on pidettävä minimitasona, johon Lapin hyvinvointialueen on päästävää, jotta se ei riko lakia. Kehittämistyön riittävä resursointi on avainasemassa tavoitteisiin pääsemisessä.

Saamen kielen ohjausryhmä on käsitellyt hyvinvointialuelain 33§:n mukaisen saamenkielisten talveluiden vuosikertomuksen kokouksessaan 5.10.2023 4§. Saamen kielen ohjausryhmä esittää, että toimenpidesuunnitelman mukaiset tavoitteet huomioidaan hyvinvointialueen vuoden 2023 talous- ja toimintasuunnittelussa.

Saamen kielen ohjausryhmä pitää tärkeänä, että saamenkielisten talveluiden kehittämisen vastuuyksikkö järjestää jatkossakin hyvinvointialueen saamenkielisen henkilöstön koulutuksia saamen kieliin ja kulttuurinmukaisiin menetelmiin liittyen. Kuten saamenkielisten talveluiden vuosikertomuksesta käy ilmi, yksikkö on järjestänyt koko hyvinvointialueen saamenkielisille työntekijöille koulutuspäivät 26-

27.9.2023. Ohjausryhmä pitää tärkeänä, että vastaavat koulutuspäivät voidaan pitää jatkossakin kerran vuodessa saamenkielisen henkilöstön osaamisen kehittämiseksi ja saamenkielisten palveluiden yhteensovittamiseksi. Saamenkielisten palveluiden yhteensovittaminen ja saamenkielisten työntekijöiden saumaton yhteistyö ovat välttämättömiä, jotta saamenkielinen työntekijäresurssi voidaan hyödyntää Lapin hyvinvointialueella mahdollisimman kustannustehokkaasti ja asiakkaiden näkökulmasta sujuvasti. Ohjausryhmän esityksessä koulutuspäivien järjestäminen on huomioitu matka- ja majoituskuluissa.

Ohjausryhmä pitää valitettavana, että saamenkielisten palveluiden palkkakustannukset eivät ole vielä seurattavissa johtuen työntekijöiden kustannuspaikkamuutosten hitaudesta ja vanhojen tehtävänkuvien suuntautumisesta suomenkielisiin palveluihin. Ohjausryhmä muistuttaa, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden palvelupolkutyön edetessä on odotettavissa, että piileviä palvelutarpeita nousee esiin sitä mukaa, kun saamenkieliset asiakkaat voivat luottaa, että hyvinvointialueella on tarjolla saamenkielisiä palveluita. Näihin palvelutarpeisiin on pystyttävä reagoimaan tarvittaessa nopeastikin. Jatkossa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden kustannuksia on pystyttävä seuraamaan tarkemmin järjestämislain 29§:n mukaisesti.

Lapin hyvinvointialueen tiukassa taloustilanteessa saamen kielen ohjausryhmä on huolissaan hyvinvointialueen perusrahoituksen osasta, joka maksetaan alueen saamenkielisten asukkaiden määrän perusteella. Vuonna 2024 tätä osaa maksetaan 3,05 Meur. Saamenkielisten asukkaiden määrä lasketaan digi- ja väestötietojärjestelmän äidinkieli-tilastojen perusteella. Kyseinen tilasto on kuitenkin ongelmallinen saamen kielten kannalta: tilastoon voi merkitä vain yhden äidinkielen, joten siinä eivät näy kaksikieliset henkilöt, ja historiallisista syistä monilla saamenkielillä henkilöillä ei ole ollut lainkaan mahdollisuutta merkitä saamea äidinkielekseen ja kielimerkinnän korjaaminen vaatii yksittäisen ihmisen omaa aktiivisuutta. Saamen kielen ohjausryhmä pitää tärkeänä, että Lapin hyvinvointialue avaa keskustelun tilaston ongelmallisuudesta digi- ja väestötietoviraston ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, jotta perusrahoituksen saamenkielisten asukkaiden määrän perusteella maksettava osa perustuisi 1. Saamelaiskäräjien tietoihin saamelaisien määrästä Lapin hyvinvointialueella ja 2. käyttämällä tarvittaessa toissijaisena tietolähteenä väliaikaisratkaisuna ajan tasalle saatettua digi- ja väestötietoviraston tilastoa. Ohjausryhmä kiinnittää huomiota myös siihen, että rahoitusperustassa ei ole huomioitu Lapin hyvinvointialueen valtakunnallista erityistehtävää saamenkielisten palveluiden kehittämisen tuesta.

Saamen kielen ohjausryhmä esittää aluehallitukselle, että vuoden 2024 talousarviossa ja taloussuunnitelmassa saamenkielisten palveluiden kehittämisen vastuuyksikköön varataan seuraavat määrärahat:

Henkilöstökulut	316 770 €
Ostopalvelut	30 000 €
Koulutus	5000 €
Matkat ja majoitus	40 000 €
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	5 000 €
Tulot (harjoitteluvoucher)	1600 €
Muut	5 000 €
Yhteensä	401 770 €

LIITTEET

Saamenkielisten palveluiden vuosikertomus 2023